

V úvodu své studie o rožmberských sirotcích na jindřichohradeckém a českokrumlovském zámku z roku 1989 vyslovil Jaroslav Pánek následující tezi: „0 výchově a vzdělávánífeudální aristokracie ... víme zatímjen velmi málo.“¹ I když v polistopadovém období vývoje české historiografie výzkum řady aspektů dějin zejména vyšší šlechty v předbělohorské době (méně již v následujícím období) poměrně výrazně pokročil,² nelze říci, že by se stav bádání o výchově a vzdělávání české a moravské nobility výrazně posunul.³ I proto bylo toto téma zvoleno v roce 2003 pro disertační projekt, jehož výsledky nyní předkládám.

Důležitost tématu je vedle jeho merita dána i jeho úzkou souvislostí s některými jinými, z hlediska dějin českých zemí raného novověku přinejmenším na první pohled závažnějšími tématy. Jedním z nich byla dosavadním bádáním již poměrně dobře osvětlená klíčová role české a moravské šlechty v politickém, náboženském i kulturním životě českého pozdně jagellonského a předbělohorského státu. Odpověděl však moderní výzkum na všechny otázky, jež souvisejí s posouzením takové úlohy nobility? Nezdá se, že by tomu tak bylo. Přinejmenším jeden její aspekt totiž příliš nezohlednil.

Domnívám se, že jím je právě problém výchovy a vzdělávání urozených. Vlastním cílem jakékoli výchovy a vzdělávání jedince v době jeho dětství a dospívání je vždy snaha formovat jej určitým způsobem. Ten je pokaždé do značné míry determinován dobou kulturovou a jejím vzdělanostním a výchovným kánonem. Vedle schopností osob, které výchovný a vzdělávací proces člověka zajišťují, přispívá k takovému formování jednotlivce skutečnost, že k recepci vzdělanostního, kulturního, náboženského i jiného obsahu vzdělávání, tak jak jej daná kultura definuje, dochází v době dětství a mládí, tedy v období, jež obecně antropologicky tvoří nejvíce formativní fázi ve vývoji člověka. Výsledek takového procesu pak záVisí též na individuálních schopnostech a vlastnostech vzdělávaných osob.